

HECE TAŞLARI

Aylık Şiir Dergisi

20.sayı on5ekim 2016

BU SAYIDA

Şah İsmail HATAYÎ

Cumali Ünalđı
HASANNEBİOĞLU

Yasin MORTAŞ

Prof.Dr. Mehmet İSMAİL

Osman AKTAŞ

Kadir ALTUN

Erol BOYUNDURUK

Gülser HÜNÜK

Aysen AKDEMİR

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Nuri PEKSÖZ

Seyit KILIÇ

Mehmet AVŞAR

Mehmet DURMAZ

ÇINGİ ARIYORUZ KÜLLERİMİZDEN

Dostlar mı eskidi biz mi eskidik herkes kendi mağrasına çekilmiş ellerinde akli noksan telefon Bezgin Bekir gibi köşgelerekten arayana cevap vermekten aciz verse bile iş olsundan konuşur ya çektiği resmi ya üç beş sözü paylaşarak sosyal medya üstünden piyasada dolaşırlar gün boyu.

Dostlar mı eskitti kelimeleri biz mi yenisini bulamıyoruz çarşıda pazarda insan pahalı Allah'ın selamı dillerde tutsak uzaktan uzağa göz temasında bazen bir merhaba iyi günlerle gidip geliyoruz birbirimize bunun adına da muhabbet deyip kendi kendimizi kandırıyoruz.

Dostlar eski çamsa bardaklar nerde kim kimle yanıyor kim kime kanar herkes birbirinin ağzına bakar lafla şişer iner avurtlarımız kavrulur dudaklar har solumaktan bakarız ki kül kalmamış mangalda her dil sinanmamış ustura olur sonra kanatmaya başlar yarayı unuturuz muhabbetin tadını.

Dostlar siyah beyaz hatıraları sakladığı yeri aktarır durur yardımına gelmez yâri yâreni gönlünün içine dışına bakar eski defterlerin yapraklarını çevire çevire akli dolaşır ya bir gülkurusu ya da karanfil bulabilse of çekecek derinden yüzünde tebessüm çiçek açacak farkına varacak yaşadığının.

Dostlar terk edilmiş istasyon gibi geri dönüşümü bekleyen vagon raylarda gözyaşı kurumuş mendil bir buruk tebessüm havada bir el ya da çöpe dönmüş bir gül eskizi paltosunun ceplerinde elleri dudağında gelincik bir sigara efkâr çeker duman solur durmadan.

Dostlar ki kehribar tespih gibiydi hayatı çekerken ipi eskittik havalandırmada ip birden koptu volta atanların topuklarına çakılarak elimizden dağıldı gördüğümüz düşler görünmez oldu kurduğumuz hayallerse tükendi damarlarımızda kanlar duruldu yeni bir sevdayı ateşleyecek çingı arıyoruz küllerimizden.

HECE TAŞLARI

Aylık Şiir Dergisi

Genel Yayın Yönetmeni

Tayyib Atmaca

Yazışma Adresi

Haydarbey Mh. 32077 Sk.

Armada 2/D Blok Kat:2 Da:6

Onikişubat/K.MARAŞ

Telefon: 0535 391 92 50

hecetaslaridergisi@gmail.com

20. Sayı 15 Ekim 2016

ISSN: 2149-4509. (e-dergi)

BENLİK YOKTUR ÖZÜMDE**Şah İsmail HATAYÎ**

Ben de bildim benlik yoktur özümde
Benliğim mürvete sattım ezelden
Tuttuğumuz îman ikrâr kapusu
Bir pîrin eteğin tuttum ezelden

Şerîat öğrendim bin bir ad için
Hakîkat öğrendim ayn-ı zât için
Ma'rifet öğrendim bu sıfât için
Tarîkate hizmet ettim ezelden

Şerîatin ince yolları vardır
Hakîkatin derin gölleri vardır
Ma'rifetin gonca gülleri vardır
Bülbülüm gülşende öttüm ezelden

Rahmân kılıcıdır Seyf-i Ahmedî
Çaldı çâr pâreden Tîğ-ı Hayderî
Fâtıma hem Zülfikâr-ı Kanberî
O demde kırklara yettim ezelden

Nûh ile ben bir gemiye binmişem
Yûsuf'u tufanla sele vermişem
Sanma bu cihâna henüz gelmişem
Bunca geldim bunca gittim ezelden

Hüseynî'yem bugün meydân içinde
Okudum dinledim irfân içinde
Yetmiş bin yıl evvel Fûrkân içinde
Cebrâil'e kelâm ettim ezelden

Hatâyî ümîdim kesmezem Hakk'tan
Bizi vâr eyledi o demde yoktan
Balçığımız yoğurmuştur topraktan
Türâbîyem yerde bittim ezelden

ŞİİR ÜZERİNE KONUŞMALAR-5-

BAĞDAT KONUŞMASI*

Cumali Ünal'dı HASANNEBİOĞLU

9-13 Mayıs 2012 tarihinde Bağdat'ta yapılacak olan, geleneksel ve geniş katılımlı "Mehrican Merdik Leyyâr'ı Şi'r" adlı şiir toplantısına bir davet almış idim. Hazırlıkları tamamladık, ancak tam gitmeye yakın, bu yıl sadece Arap Birliği ülkelerinin katılımının, Irak hükümetince kararlaştırılmış olduğu, tarafımıza bildirildi. Bu, belki de Türkiye konusunda Irak hükümetinin tavır koyduğu siyasal nedene dayanıyordu. Bizim gidişimiz gerçekleşmedi.

Ancak, gitmiş olsaydım, aşağıda sunduğum konuşmayı yapacaktım.

Gidemedim, öncelikle ülkemde, ne konuşacağımın geniş kitlelerce bilinmesini de istedim.

Okuyucular bunu, çeşitli ülkelerde gelmiş şairlerle birlikte, Irak halkına yapılmış bir konuşma olarak değerlendirsinler.

Bağdat'tan Ordadoğu'ya, oradan da dalga dalga bütün dünyaya yayılmasını niyaz ettiğim bir konuşma olacaktı, olsaydı...

Rahman, Rahim Allah adına...

Dünyanın büyük bir kısmında yaşayan insanları; inanç, düşünce ve hayatı algılama yönünden temsil ettiğini düşündüğüm değerli şairler! Sizleri, yeryüzünün geleceğine olumlu katkılar yapmanız dileği çerçevesinde, saygı ve muhabbetle selamlıyorum.

Ey, Allah'ın mülkünde belirli bir süre yaşaması takdir edilmiş; bu yaşama ile sınanacak, denenecek, imtihan edilecek ve sorgulanacak olan insanoğlu, sana selâm olsun!

Doğduk, yaşıyoruz öleceğiz.

Sonra yine diriltileceğiz.

Yaptıklarımızdan ve yapmadıklarımızdan hesaba çekileceğiz.

Ey Müslüman ve Müslüman olmayanlar!

Ey Sünniler, Şiiler ve başka inançlara mensup olanlar!

Ey, Araplar, Farslar, Kürtler, Türkler!

Ey Allah'ın kulları!

Ey çınlayan seçkin bir kilden yaratılanlar!

Ey dumansız bir alevden yaratılanların bile Rabb tarafından secde ettirildiği insanoğlu!

Ey yeryüzünün ve gökyüzünün ve dağların yüklenemediği sınav yükünü yüklenen insansoyu...

Sözüm sanadır!

Önünde, ne zaman biteceğini, senin bilmediğin bir yol var.

Birdenbire bitecek bir yol.

Senin, hiçbir zaman bitmeyeceğini sandığın, bitecek olan bir yol.

Hepimiz bir tek şeyle emrolunduk.

Bir tek şeyden sorumlu tutulacağız: "Emr- bi-l mar'uf ve nehy ale-l münker", yani iyi olanı yapmak, kötü olandan sakınmak.

Niçin sınava çekileceğiz?

Yaratıcı'nın dağa, taş, denize, karaya ve başka hiçbir canlıya vermediği bir şeye, "akıl"a özgür akıl"a sahip olduğumuz için.

Ben, buna, "duyarlı bir yüreği" de ekliyorum, şairler için.

Şairler, bir toplumun bugününü yaşarken, geleceğini de hissederler.

Bu bir duyarlıktır.

Ve bu duyarlılık, nasıl ki; insanoğluna akıl verildiği için yaptıkları ve yapmadıklarıyla sınanacaksa, aynı şekilde duyarlı bir yürek ve onu ifade edebilen bir dil verilenler de sınanacaktır...

Söyledikleri ve söylemedikleri ile.

Ey akıl, yürek ve dil sahipleri!

Ey sınanacak olanlar!

Ey bir ömür ile sınırlandırılanlar!

Sizi, iyiliklere ve güzelliklere çağırıyorum.

Bölgemizin bir kan gölüne döndürüldüğü günlerde,

İnsanların, Allah'ın yarattığı dünyada, yaşamalarının ellerinde haksızca alındığı bir çağda,

Elbette ki; şiirin söyleyecek sözü vardır.

Şiirin sözü vardır.

Bu, insan hayatının kutsallığı ve korunmuşluğu ile ilgili bir söz olmalıdır.

Bu, insanoğlunun,

Yaratılmışların en onurlusu olduğuna dair bir söz olmalıdır.

Bu, yaşamaya ve yaşatmaya dair bir söz olmalıdır.

Sizleri, yüreklerinizin o yalansız sesini dillendirmeye davet ediyorum.

Size, “*Et Tekvîr*” sûresinin içeriğini hatırlatmak istiyorum ey akıl, yürek ve dil sahipleri.

“*Güneş yörüngesinden ayrıldığında*

ve yıldızlar karardığında

ve dağlar yürütüldüğünde”

kutsal sözüne.

“*Ve diri diri gölümen kız çocuğunun*

hangi suçtan öldürüldüğü

sorulduğunda”

kutsal sorusuna.

“*And olsun ansızın geldiğinde geceye*

ve and olsun nefes aldığı sabaha”

kutsal vakit belirlemesine.

“*O ancak insanlara bir hatırlatmadır*

Sizden doğru yolda gitmeyi dileyene”

Rabb'imizin yol göstermesine, odaklamak istiyorum.

Değerli şairler,

Geçmişte yaşanmış, dünyamızın bu günü için önemli olan, büyük kültürleri temsil ediyorsunuz.

Bugün de yaşadığımız bölgelerde, Allah'ın hayır ve şerde imtihan edeceği insanları; milliyetlerine, düşüncelerine, inançlarına göre ayırma eğiliminin üst sınırlara yükseldiğini görüyoruz.

Sizleri kulluk bilincinde, insan olarak yaratılmış olmanın onurunda birleşmeye; bu sesi, önce bölgenizde, sonra tüm yeryüzünde yaymaya davet ediyorum.

Kötü olan, yanlış olan, insanı yok sayan her şey ayağımızın altındadır.

İyilikler ve güzelliklerle dolu bir geleceği kurmak için hepimize merhaba!

Sizleri, şiirin güzelliği, onuru, yürekliliği ve kararlılığıyla,

Saygı ve muhabbetle selamlıyorum!

*İstanbul, Mayıs 2012

KIYISIZ ŞEHİRLER RİSALESİ**Yasin MORTAŞ****(eski radyo evleri)****-ikiz mısralar-***

balkonumda gün ölümleri
büğelek tutmuş saatleri

kapım kilitli pas içinde
düşlerim kan revan içinde

sırtımda zamanın çıkrığı
acıyla çalkalanır gece

boynumda ateşler ve hamut
göz çukurlarım kor içinde

çalı bülbülünden çalıntı
hangi istasyonu arasam

türküler çizdi dilimi/ah
şol radyo evleri şorlar içinde

altın gözlüklerle de baksam
hasretime bir kibrit çalsam

uzaklar müthiş bir karanlık
üstüm başım ateş içinde

can yusuf'un saatlerini
kırdım dizlerimi hû ve hû

tuttum zifiri karanlığa
açtığım kuyu aşk içinde

çözüldü pası kapıların
kav dilli sevgili /çöl kuyum

kilitler handan içinde
aradığım secde içinde

** şiiri karşılıklı, alt alta, üst üste, aşağıdan yukarı, çapraz her ne şekilde okursanız şiir okumuş olursunuz.*

AZATLIK İKLİMİDİR ŞAH İSMAYIL HATAI...

Prof.Dr. Mehmet İSMAYIL

Şah İsmail Xatai! Adların insan kaderinde önemli yeri olduğu bilinen bir gerçekliktir. Şah İsmail'in damarlarında Azerbaycan Türklüğünün iki önemli soyunun kan akmaktaydı. Kan hafızadır ve her şeydir. Zaten soylu dedeleri ona İsmail adını boşuna vermemişlerdi. Eğer İsmail'in çok kısa ömrünün tüm aşamalarını izlesek, yaşanan bu azacık ömründe onun hangi ağır sınav ve mücadelelerden geçtiğini görebiliriz. Yani İsmail, adına çekmişti. O da büyük ideallerin başa varması yolunda kendini kurban verecekti. Böylece kendi kaderini önceden görmüştür, diye biliriz. Görmeseydi, içine dolmuş gibi kendisinin bir kader kurbanı olduğunu içeren örnek alacağımız aşağıdaki mısraları yazardı mı?

*Ezelden aşk ile divana geldim,
Yerim meyhanedir, mestane geldim.
Benim bunda Hatai Haydar oğlu
Çün İsmail gibi kurbana geldim.*

Ana rahminden yaşamaya başladığımız olumdan ölüme dünya çıkışı olmayan bir tüneldir, insan bu tünelden çıkmak istese de, çıkamaz! Aradan beş yüz yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen Şah İsmail Hatai'nin adı etrafında tartışmalar bitmek bilmiyor. Sakin göle atılan taş nasıl göl sularını dalgalandırıyor ise Şah İsmail Hatai de beş yüz senedir kocaman tarihin çeşitli aşamalarını sarsmaktadır. Şimdi aradan geçen beş yüz yılın uzaklığından baktığımızda onun dünyaya özel bir misyonla geldiğini görmemek mümkün değil. Kura Araz nehri Sukavuşan'da birleştiği gibi Şah İsmail'de Şah İsmail'le şair Hatai tek vücutta birleşecekti.

Sanatçı kişiliği çok zor şartlar altında geçen çocukluk yıllarında oluşmağa başlar. Babası Şeyh Haydar öldürüldükten sonra ele geçmeden yandaş arayışında binlerce kilometre yol yapıyor, ayrı ayrı iklimlere, huyunu, suyunu bilmediği topluluklar arasına giriyor, karşılaştığı herkesi inandırıp yanına alıyordu. Anadolu'dan binlerce, on binlerce kişi yalınayak bu genç adam için yollara düşüyordu. Bu yollara düşmede eski Türk inancının etkisi ve inancı olduğu kadar çocuk Şah'ın kişiliği de etkin rol oynuyordu...

Kuşkusuz bu gidişi, Anadolu'da kimsesiz kalan Türk'ün orada önem ve güven kazanma isteğine bağlayanlar da vardır... Osmanlı ve Dulkadirli önlemleri bu yürüyüşü durduramıyordu. Hac yerine Erdebil ziyaretini yeğleyenler, "Biz diriye varırız, ölüye değil." diyorlardı. Bu bilgiyi Âşık Paşazade, bir söylenti olarak aktarıyor. Bu veya başka konularda onun hakkında hâlâ da tartışmalar sergilemiyor. Ama kim ne derse, desin Şah İsmail dünyaya parçalanmış, zor duruma bırakılmış vatani Azerbaycan topraklarını bir bayrak altında birleştirmeğe ve Türk dilli bir devlet kurmaya gelmişti. Bunlar onun hayati misyonu idi. O da zaman içinde Türk dünyası tarihinin çeşitli aşamalarına serpilmiş ermişlerden biri olacaktı. Mucizevi, olağan üstü yeteneğe sahipti. Sahip olmasaydı eminlikle böyle mısraları yazar mıydı?:

*"...Yer yok idi, gök yok idi,
Men ezelden var idim."*

Ve yine sahip olmasaydı, daha çocuk denilecek yaşta Türk dilli Safevi devletinin temelini atmak için ordunun kumandanı olup da ruh vücuda girer gibi 13 yaşında Şah gibi Tebriz'e girebilir miydi? Tarihte az yaşamasına rağmen çok büyük işler gören sanatkarlar az olmamış. Ama Şah İsmail Hatai hem büyük bir şair, aynı zamanda parçalanmış Azerbaycan topraklarını bir bayrak altında birleştiren hükümdar olmuştur. Bir elinde kılıç öteki elinde kalem, kılıçla 14 ülkeyi birleştirmeği, kalemlerle gönülleri fethetmeyi başarmıştı.

Şah İsmail Türk Dünyası edebiyatında Nesimi ile Fuzuli arasında bir nevi maneviyat ve değerler köprüsü olacaktı. Onun sanata verdiği değer daha çağdaşı olan genç Fuzuli'nin dikkatinden kaçmamıştır. Fuzuli ölümsüz eserlerinden birini-"Bengübade"-yi Şah İsmail Hatai'ye atfetmiştir.

Şah İsmail'in büyüklüğü onda idi ki, o bir şair olarak yaratıcılığının ilk çağlarında daha çok klasik türde aruz vezni ile eserler vermiş olsa da, sonra Türk ruhunun tercümanı olan hece vezni ile hem de halkın anlayabildiği bir dilde koşmalar, ilahiler, varsağılar, maniler yazmaya başlamıştır. Bir genç hükümdar kendi kurduğu devletin sınırlarını genişlettiği gibi, bir sanatkar olarak halk şiirinin ufuklarını da genişlendiriyordu. Yukarıda anımsattığımız gibi Şah İsmail'in çocukluk yılları halk içerisinde geçmiş, onun şairlik yeteneğinin gelişmesinde âşık şiirinin büyük etkisi olmuştur. Belki buna göre de âşık yaratıcılığına büyük önem vermiş, kendi de, âşık şiiri tarzında eserler yazmıştır. Belki buna göre de Anadolu'nun saz şairleri, ozanlar bu Anadolu'dan Tebriz'e akın etmiş, hatta birçoğu Şah sarayında yaşamış, Şah'ın himayesine sığınmışlardır.

Şah İsmail şiirlerinde daha çok kendinden önce gelen Anadolu şairlerinin tarzında bilinçli bir biçimde eserler vermiştir. Bu o dönem idi ki, İstanbul sarayında başta Sultan Yavuz Selim ve yaşayan bütün şairler nerdeyse tüm şiirlerini farsça yazıyorlardı. Şah İsmail belki buna göre de Anadolu toplumunu kendine çekmek için bir biçimde onların anlayabileceği, hem de yıllar yılı işitip duydukları tarzda şiirler yazıyordu. Eğer az daha dikkatle bakacak olursak bu nedenle de Yunus Emre ile Şah İsmail'in birçok şiiri birbiriyle hem konu, hem de içerik bakımından örtüşmektedir. Özellikle mutasavvıf konulu şiirlerde.

Örneğin “Söz” şiiri.

Azerbaycan'da Şah İsmail Hatai'nin “Söz” şiiri çok yaygındır. Ama çok adam bilmiyor ki, bu şiir tam manasıyla Yunus Emre'nin “Söz” şiirinin etkisi ile yazılmış. Hatai'de:
Sözünü bir söyleyenin sözünü eder sağ bir söz.

*Pir nefesin dinleyenin yüzünü eder ağ bir söz.
Söz vardır, kesdirer başı, söz vardır, keser savaşı.
Söz vardır, ağulu aşı, bal ilen yağ eder bir söz...*

Şimdi de Yunus Emre'nin “Söz” şiirine bakalım:

*Keleci bilen kişinin üzünü ağ ede bir söz
Sözü bişirib diyenin işin sağ ede bir söz.
Söz ola kese savaşı, söz ola bitire başı,
Söz ola ağulu aşı bal ile yağ ede bir söz.*

Bize öyle geliyor ki, Şah İsmail Hatai kasıtlı olarak bir iki kelimenin yerini değiştirmekle aynı fikri aynı biçimde Yunus Emre'nin “Söz” şiirinde olduğu gibi gözle görülür bir biçimde tekrarlamıştır. Peki neden? İnsanoğluna sözün dışında ne ile büyük etki göstermek mümkündür? Dünyanın evveli söz, sonu da söz olacak. Ve dünyamız Allah'ın bir “Ol” sözünden yarandı. Bu o demektir ki, söze saygı bir başa Allah'a sevgi ve saygıdır.

Bir mutasavvıf şairi olan Hatai bunu bildiğinden Anadolu insanını kendi tarafına çekmek için sözün kudretinden yararlanmak ve onlara alışık oldukları bir dille yaklaşmak lazım geldiğini iyi biliyordu. Bu dil kuşkusuz Yunus Emre'nin dili olabilirdi. Görünür, edebi tesirlenmeler Türk edebiyatlarına özgü bir haldir. Yani Şah İsmail Yunus Emre'den yararlandığı gibi onun şiirlerinden de günümüze kadar bir çok şair yararlanmıştı:

*Qaibden delil göründün,
Dedem, hoş geldin, hoş geldin.
Bizi sevib, sevindirdin
Dedem, hoş geldin, hoş geldin!*

*Böyle, Şah Hatai'm, böyle,
Pirim dastur versin, söyle,
Şaha menden niyaz eyle,
Dedem, hoş geldin, hoş geldin!*

Şah İsmail Hatai'nin “Dedem hoş geldin, hoş geldin” şiirini günümüz Azerbaycan şairlerinden olan Rüstem Behrudi'nin “Ölüm, hoş geldin, hoş geldin” şiiri ile kıyaslayacak olursak Şah İsmail Hatai ruh halinin Rustem Behrudi kaleminde nasıl tekrarlandığını görebiliriz:

*Karşı dağdan enip gelen,
Yelim, hoş geldin, hoş geldin!
Gelmişsen, goy, gam, sevinci,
Bölüm, hoş geldin, hoş geldin!*

*...Derdimi dil-dil ötmeye,
Söze bendelik etmeye,
Varıb Tanrıya yetmeye,
Dilim, hoş geldin, hoş geldin.*

Dikkatle bakıldığında, örnek aldığımız şiirlerin yazılma tarihleri arasındaki birkaç yüz yılı nazara almazsak, onların bir birilerine nasıl benzediklerinin, hatta kullanılan işaretlerin bile nasıl örtüştüğünün şahidi oluruz. Bu ise Şah İsmail Hatai şiirinin ölümsüz olduğunun bir kanıtı olsa gerek.

Hatai dünya görüşü açısından panteist bir sanatkar olmuştur. Nesimi'ye büyük saygı ile yaklaşmış, Hallac-ı Mansur'u büyük bir sevgi ile hatırlamış ve toplum içinde sufi şeyhi gibi ün kazanmıştır:

*Derindir bizim deryasmuz boylanmaz,
Bin bir kelam desem biri anlanmaz.*

Şah İsmail’de şair cesareti hükümdar cesareti ile birleşmiştir. Ne ilginçtir ki, Şah İsmail döneminde Doğu’nun birçok ülkelerini şair olan padişahlar yönetiyordu: Babür, Hüseyin Baykaralı, Ali Şir Navaî, Sultan Yavuz Selim ve başkaları. Ama bu şair padişahlar bazen şairlikten daha fazla hükümdar gibi davranmışlar. Örneğin nerdeyse Şah İsmail’in sonunu hazırlamış olan Osmanlı ordusu ile Kızılbaşların Çaldıran’da karşı karşıya gelmesi olayı.

İlginç olanı şudur ki, iki rakibin Türk coğrafyasının padişahı Sultan Yavuz Selim şiirlerini farsça, İran coğrafyasının şahı İsmail Hatai ise Arapça ve Farsça eserler verse de şiirlerini daha çok Türkçe yazıyordu. Bu hususta A. Gölpınarlı bir tespiti ilgi çekicidir: “İrana karşı kesin bir savaş kazanacak olan Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim’in divanı Farsçadır. Çarpışıp yendiyi İran hükümdarı Şah İsmayil Sefevi ise şimdi Türk edebiyatında yeri olan şair Hatai’dir.”

“O dönem kaynaklarında Şah İsmail’i sıradan bir hükümdar olmaktan çok, eski Hurremi’liğin, Babeki’liğin sürücüsü ve Turan düşüncesinin yeni temsilcisi olarak düşünmek mümkün. Bunun için Yavuz Selim, Şah İsmail’e “Afrasiyab -I Ahd” diyecektir.”

Onu da nazara alalım ki, Şah İsmail Sultan Yavuz Selim’den farklı olarak yalnızca Türk kavminin değil, aynı zamanda Fars toplununun da padişahı idi. O zaman Şah İsmail Hatai’nin Türk şiiri karşısında hizmetlerinin nedenli büyük olduğu anlaşılır.

Hatai’nin Türkçe “Divanı”na dâhil olan eserler gerek dini, politik, gerekse de ince ruhlu sevgi koşukları Doğu edebiyatında büyük yankılar uyandırmıştır. Böylece denilebilir ki, Şah İsmail Hatai Anadolu’da yaşayan ve Kızılbaşlara rağbet besleyen şairlere hem şair, hem tarikat mürşidi gibi büyük etki göstermiştir. Kendisi de kendi kişiliğinin farkındaydı, farkında olmasaydı “Şah Menem” şiirini yazardı mı?

...Uçmakta tuti kuşuyam,
Ağır leşkerler başuyam,
Men sufiler yoldaşuyam,
Gaziler, deyin, şah benim.

Nerde ekersin, biterim,
Handa çağırsan yeterim,
Sufiler elin tutarım,
Gaziler, deyin, şah benim.

Mansur ile darda idim,
Halil ile narda idim,
Musa ile Tur’da idim,
Gaziler, deyin, şah benim.

“Bu Gün Ele Almaz Oldum” şiirini inceleyecek olursak, Şah İsmail Hatai’in dünya görüşünün ipuçlarını bulabiliriz:

Bu gün ele almaz oldum men sazım,
Arşa direk direk çıkar avazım.
Dört şey vardır bir karındaşa lazım:
Bir bilim, bir kelam, bir nefes, bir saz.

“Baharın Geldiğin Neden Bileyim” şiirinin tohumlarında ise baştanbaşa tasavvuf izlerini görmek mümkündür:

Baharın geldiğin neden bileyim,
Gül dikende biter, bülbül daldadır.
Eyyub’un teninde iki gurd kaldı,
Biri ipek sarar, biri bal dadır.

Az yaşasa da Şah İsmail Hatai bir hükümdar olarak büyük Safevi devletini, bir şair olarak ise Azerbaycan Türkçesi ile yazdığı “Divan”, “Nasihatname” mesnevisi, “Dehname”, “Yusuf ile Züleyha” manzumeleri, lirik gazeller ve daha çok halk ruhunda yazmış olduğu koşmalar, nefesler, ilahiler, varsağılar gibi zengin bir edebi miras bırakıp gitmiştir

Aslında Hatai yaratıcılığını iki aşamada araştırmak gerekiyor. Yaratıcılığının birinci aşaması, yani Çaldıran savaşına kadarki dönem, bir de Çaldıran’da Sultan Yavuz Selim’e yenildikten sonraki dönem. Birinci dönemdeki şiirlerinde hayat dolu düşünceler, ilahiden verilen yenilmez güce, inanç motifleri ne kadar güçlü ise, ikinci dönemde hüznün, gam ve yenilmişliğin getirdiği kaderden şikâyet motifleri ayrıcalıklı yer tutar:

*Ey divane, ey divane
 Âşık olan kıyar cane
 Hatayi'm der taç u hane
 Kalsın gönül, yol kalmasın*

Yahut

*Ark kazarlar arkın arkın
 Felek çevirmede çarkın
 Bu dünyada mal ü mülküm
 Vardır deyen yalan söyler.*

*Kur'ağaçta olur gazel
 Kendi okur kendi yazar
 Ahdi bütün hüsnü güzel
 Vardır deyen yalan söyler*

*Avcılar avlarlar bazı
 Hakk'a ederler niyazi
 Daim beş vakit namazı
 Kıldım deyen yalan söyler*

Seçilen bendedir, seçen Allah'tır! Bu manada hiç kuşkusuz Şah İsmail Hatai Allah tarafından seçilmiş nadir şahsiyetlerinden birdir. Z.Freud diyordu ki, Gökler ne yaparsa iyiliğe yapar ve dünyanın yaratılış planında insanın mutluluğu nazarda tutulmamıştır. Ve "Dede Korkut Destanları"nda yalnız bir kahramanın öldüğünü görüyoruz o da Bamsı Beyrek'tir. Ölüm sebebi ise onun verdiği söze sadık kalmaması idi. Şah İsmail de nerde ise Tanrı destanının kahramanı idi. Yenilmez olduğuna inanıyordu. Ama Tanrı da insana bir zamana, büyük yanlışlıklar yapana kadar destek olur, sonraki uğursuzluklar adamın kendine kalmış bir iştir.

*... Hiç akan çaylardan ibret aldın mı?
 Yüzünü topraga sürüyüb gider...*

Belki buna göredir ki, yaptığı yanlışlığa göre Çaldıran savaşından sonra bir daha yüzü gülmeyen Şah İsmail Hatai kendi acılarını şiirlerine de böylece yansıtıyordu. Aslında bu tecrübe bütün dini kitaplarda karşımıza çıkarılan bir tecrübüdür: Kendine yapılmasını istemediğin kötülüğü başkalarına yapma.

Ve "Kerem eyle" şiirinde tüm bu dediklerimizin özü saklıdır. Ama biz bir toplum olarak onun öğütlerine emel ediyoruz mu?

KEREM EYLE

*Gevherin geçmeyen yerde,
 Satma, kardeş, kerem eyle.
 Le'l taşını, çay taşına
 Katma, kardeş, kerem eyle.*

*Gördün bir yerde aşına,
 Her ne derse öz başına.
 Yol taşını, yol kuşuna
 Atma, kardeş, kerem eyle.*

*Gördünse bir yerde ragib,
 Neylersin yüzüne bakıb.
 Minkiri gatara çekib
 Dartma, kardeş, kerem eyle.*

*Hatai'm çağırır, ere,
 Dünya böyle gelmiş zira
 Arif olan abes yere,
 Atma, kardeş, kerem eyle.*

HATAYİ AŞAN BİR OZAN

Osman AKTAŞ

Küçükken, babam, Hazreti Ali savaşlarını anlatır, biz de can kulağıyla dinlerdik. Bu savaşlar sayesinde olsa gerek ben altı önemli sahabeye hayranlık duydum, duymaya da devam ediyorum. Bunlar, Hz. Hamza, Hz. Ali, Hz. Halit ve Hz. Abdullah bin Mesut, Hz. Ammar bin Yasir ve Hz. Habeşî Bilal. Hamza şehitler şahı, Ali imamlar şahı, Halit komutanlar şahı, Abdullah Bin Mesut ile Ammar bin Yasir sadakat, dürüstlük, korkusuzluk sembolleri, Habeşî Bilal ise müezzinler ve gereksiz konuşmalardan arınmışların sembolü benim gözümde.

Bu savaşlardaki gerek olağan, gerek olağanüstülükler beni cezbediyor. Aklıma keşkeler sıralanıyor. Hz. Muhammed döneminde yaşayıp, onun yanında olmayı ne çok arzuladığımı anlatmam mümkün değil.

O çocukluk yıllarımda babamın anlattığı bir kahramanın daha vardı, o da Şah İsmail'di. Büyük zorluklar çeken ve efsanevi bir şekilde hükümdar olan bu kahraman, benim gözümde gerek yürekliliği, gerekse merhameti nedeniyle hep büyüdükçe büyüdü ve hâlâ büyümeye devam diyor.

Şah İsmail'in güçlü bir şair ve mahlasının Hatayî olduğunu 1985'te üniversitede Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun fahri olarak girdiğim derslerinin birinde öğrenmiştim. O zamanlar yalnızca hece ile Fizâhî mahlasını kullanarak şiirler yazıyordum. Hatayî diğer birkaç halk ozanı gibi benim şiiri ve şiirde sesi ve âhengi kullanmamda hayli yararlandığım bir ozan oldu. Ortak iki yanımız vardı Hatayî'yle; birincisi Ali sevgimiz, ikincisi hece ile şiir söylememiz.

Hatayî'nin beni de kendisini de anlatan şu dizelerine bakın:

*“Muhammed Ali'yi candan sevenler
Yorulup yollarda kalmaz inşallah”*

Evet, Hatayî'nin gönül dostluğunun veraseti şiirlerine yoğunlaşmadan kısa bir biyografisini vermede fayda var. Hatayî, İran'da Safevi soyundan gelen bir Türk. Erdebil'de doğdu. Ana tarafından Uzun Hasan'ın torunu Bilki Aka'nın oğludur. Babası Haydar'ın ölümünden (1488) sonra dayısı tarafından iki kardeşiyle birlikte düşmanlarından kaçırılarak Şiraz'a gönderildi. Şiraz valisinin, üç kardeşi bir süre hapsettiği söylenir. Akkoyunlu hükümdarı Sultan Yakup'un ölümü üzerine oğlu Rüstem saltanat mücadelesinde onlardan yararlanmak amacıyla üç kardeşi hapisten kurtarır, Şah İsmail'in ağabeyi Sultan Ali, katıldığı iki savaşı da kazanarak Tebriz'e döndüğünde parlak bir törenle karşılanır. Ama üç kardeşin halk üzerinde manevi etkisi, Sultan Ali'nin kazandığı zaferler Rüstem Bey'i korkutur, onları ortadan kaldırmanın yollarını ararken durumu sezen Sultan Ali kardeşleriyle birlikte Erdebil'e kaçar. Sultan Ali yolda kendilerini izleyen Rüstem Bey'in askerleri tarafından öldürülür. Ama iki kardeşini yedi müridiyle Erdebil'e göndermeyi başarır. Şah İsmail ve kardeşi İbrahim burada müritlerince korunur. Sürekli izlendikleri için bir süre sonra Bağru dağına, oradan da Gilan, Gaskar, Reşt ve Lahican'a kaçırılırlar. Lahican'da Kar Kaya'nın evinde saklanan Şah İsmail ilköğrenimini özel bir öğretmenden görür. Babasının müritleri dört bir yandan onu görmeye gelirler. Yakalanamadığını gören Rüstem Bey, Lacihan üzerine yürümeye hazırlanırken öldürülünce (1497), Şah İsmail harekete geçer. Müritlerini toplayıp Hazar kıyılarındaki Aravan'a (1500), oradan Erdebil'e gelir.

Kendisine katılan Türk oymaklarıyla birlikte yeterince kuvvet topladığını görünce ilk olarak babasının ve Şiilere yapılan eziyetlerin öcünü alma yolunu tutar. Tebriz'e gelip taç giydiğinde (1502), babasının öcünü almış, Bakü'yü zapt etmiş, Nahcivan'da Elvend Bey'i yenmiştir. Şah İsmail'in bundan sonraki yaşamı Şiiliği yaymak, Safevi devletinin sınırlarını genişletmek için yaptığı savaşlarda geçer. Devletin sınırları genişleyip Şiilik Anadolu'ya doğru hızla yayılınca Osmanlılarla çatışır. Sonunda Çaldıran'da Yavuz'a yenilir (1514) ve kaçar. Bu yenilgiden sonra Tebriz'e dönerse de eski gücünü yitirdiği gibi uğradığı ruhsal çöküntüyle de kendisini şaraba verir. Oğlu Tahmasb'ı yerine atabey olarak bırakır, her yılını ayrı bir kentte geçirerek yaşamını tamamlar. Azerbaycan'da iken ölür. Cenazesi Erdebil'e götürülür.

Şah İsmail, Hatayî mahlasıyla şiirler yazmış, sanatçı kişiliği çok zor koşullar altında geçen çocukluğu sırasında oluşmuştur. Aruz ve heceyle yazdığı şiirler Azerbaycan edebiyatının Nesimi ve Fuzuli arasındaki döneminin en güçlü temsilcisi olduğunu kanıtlar. Özellikle heceyle yazdığı şiirler Anadolu'da gelişen tekke edebiyatını büyük ölçüde etkiler. Alevi-Bektaşî edebiyatının en güzel örneklerini sunar. Sadettin Nüzhet'e göre konu bakımından dört bölüme ayrılır:

- a) Tasavvufî düşüncelerini içerenler,
- b) Aleviliği dile getirenler,
- c) Hurufiliğin ilkelerini yansıtanlar,
- d) Âşıkane olanlar."

Aruzla yazdığı şiirlerinin ise daha çok tasavvufî olduğu görülür. Bu şiirlerinde kullandığı dil klasik şiir dilidir.

Hece ölçüsüyle koşma ve semai biçiminde yazdığı nefesler ise Yunus'un izlerini taşır. Ama Hatayî'nin kendine özgü şiir yolu oluşturduğu da belirtilmelidir. Hece ve aruzla yazdığı şiirlerini kapsayan Divan'ı basıldı (Sadettin Nüzhet Ergun, Hatayî Divanı, 1956; bütün nüshaları karşılaştırılarak yapılan basımı için bkz. Aziz Aka Mehmedof, Şah İsmail Hatayî Eserleri 1, Bakü 1966). Ayrıca Dehname adlı Ali'yi öven bir mesnevisi (Baku 1946) ile yine mesnevi biçiminde yazılmış bir Nasihatnamesi vardır. Nejat Birdoğan, "Alevilerin Hükümdarı Şah İsmail Hatayî" adlı yapıtında bu büyük ozanın yaşam öyküsünü, Osmanlı ve Safevi taraftarlarından topladığı şiirlerini daha geniş ve gerçekçi biçimde vermiştir.

Ben aruz ölçüsüyle yazdığı şiirlere değinmek istemiyorum, çünkü şairin aruzdan çok heceye meyli var. Ayrıca Şah İsmail ününü aruzla yazdığı şiirlerden değil, heceyle yazdığı şiirlerden almakta... Hatta Anadolu şairlerinin bir kısmını da hece şiirleriyle etkilemiş bir şair Hatayî. Şiirindeki şu samimiyet ve akıcılığa bir bakın:

*"Muhammed Ali'nin aldım elini
Hak deyip tuttuğum elden ayrılmam
On iki imamın tuttuğum yolunu
Hak deyip tuttuğum yoldan ayrılmam
...
Mürşidin gittiği veli yoludur
Gitme dediğine gitmemelidir
Zahir batın Muhammed ve Ali'dir
Hak deyip tuttuğum yoldan ayrılmam
...
Şah Hatayî'm Hak bil tuttuğun eli
Zahirde batında Hak gördü seni
Gerçek erenlerden aldım haberi
Hak deyip tuttuğum yoldan ayrılmam"*

Bir kişi bu kadar samimi, merhametli, özverili olur da sevilmez mi, işte Anadolu insanı da bu yüzden hem Şah İsmail'i sevdi, hem de Hatayî'yi. Bu güzel dil yansılmaz mı hiç. Ben de yansıldım, benden önceki ozanlar da.

*"Serime bir sevda geldi
Muhammed Ali'den beri
Yandı vücudum kül oldu
Ta Kalubela'dan beri
...
Şah Hatayî'm Hakk'a yalvar
Sevdiğim Ali'dir server
Sorarlarsa sizi erler
Gelirem divandan beri"*

Evet, İslam'daki mezhepler için de Hatayî'nin ilginç cevabı var:

*“Sufi mezhebimin nesin sorarsın
Biz Muhammed Ali diyenlerdeniz
Gözlüye gizli yok ya sen ne dersin
Biz Muhammed Ali diyenlerdeniz”*

Aynı zamanda taşlamaları da çok güzel, ben ne zaman okusam büyük zevk alıyorum. İki büyük taşlama ustası; Hatayî ve Kazak Abdal.

*“İhlas ile gelen bu yoldan dönmez
Dost olan dostuna ikilik sanmaz
Eri hak görmeyen hakkı göremez
Gözü bakar amma körden sayılır
...
Gerçek âşık menzilinde durursa
Çerağ gibi yanıp yağı erirse
Eksikliği kendözünde bulunursa
O da erdir yine erden sayılır”*

Hatayî'nin insanların çiğ düşüncelerine de sitemi var elbette. Bakın nasıl?

*“Ezel bahar olmayınca
Kırmızı gül bitmez imiş
Kırmızı gül bitmeyince
Sefil bülbül ötmeymiş*

*Dost bülbül gelir ötmeye
Güle sarılıp yatmaya
Bağban gülü satmaya
Gül kadrini bilmez imiş*

*Gel ey bağban satma gülü
Haramdır parası pulu
Ağlatma sefil bülbülü
Gözyaşını silmez imiş*

*Yılda bir gün ziyan olur
Dost yoluna talan olur
Bazı insan hayvan olur
Hayvan adam olmaz imiş*

*Şah Hatayım ölmeyince
Tenim turap olmayınca
Dost dosttan ayrılmayınca
Dost kadrini bilmez imiş”*

Diyerek bitirsek sanırım uygun olur Hatayî, ben ve sen (yani okuyucu)...

İMKÂNSIZ**Kadir ALTUN**

Öyle uzaklara bakıp, derine
Dalmadan anlaman imkânsız beni
Hüzünü, efkârı nefes yerine
Almadan anlaman imkânsız beni

Feleğin hançeri taktığı zaman
Aşkın yüreğini yaktığı zaman
Gözünden gözünün aktığı zaman
Olmadan anlaman imkânsız beni

Sarınca dört yanı zorlar, müşküller
Susunca aşk ile öten bülbüller
Has bahçen de; yüreğindeki güller
Solmadan anlaman imkânsız beni

Darbeler inince sabır taşına
Gözyaşın dönüşür gönül yaşına
Şu koca dünyada yalnız başına
Kalmadan anlaman imkânsız beni

Dertler yüreğine dolup taşarken
Sevdan boyutları tek tek aşarken
Nefes alıp verir iken, yaşarken
Ölmeden anlaman imkânsız beni

GÖZLERİN**Erol BOYUNDURUK**

Hemi mehtabımdır hemî güneşim
Dünyayı ıstır koca gözlerin
Seni zikretmektir hayalim düşüm
Böler uykularım gece, gözlerin

Hicran denizine destursuz daldım
Kaç kere rüyamda kapını çaldım
Gönül futbolunda finale kaldım
Yine attı topu taca, gözlerin

Etten, kemiktenim bende beşerim
Yar senin derdinle yolum şaşarım
Oğrun kavrulurum gizli pişerim
Gönül fabrikama baca, gözlerin

Tükenmez efkârım bitmez kederim
Dalgın dalgın bir meçhule giderim
Günde yedi kere tavaf ederim
Benzer Beytullah'a haca, gözlerin

Sevda satrancında utar kalbimi
Bu kadar yorduğun yeter kalbimi
Hasret tandırına atar kalbimi
Serer bu sinemi saca, gözlerin

Düşlerim beyhude hayalim hava
Aşkın dağlarına çıkarım ava
Diz çöker önünde okurum dua
Erol Girvani'ye hoca, gözlerin.

AŞKIN İLE AŞKA DÜŞTÜM**Gülser HÜNÜK**

Dostun sözü düşündürür yaralar
 Âşık isen, has bahçede gör beni
 Gelen göçer, ıssız kalır buralar
 Nadan isen, gül şehriden sor beni

Can evinde mahzun gönül sıkılır
 Yâre hasret yaralarım sökölür
 Söz dilimden şerha şerha dökölür
 Dertli isen, saz teline sar beni

Aşk elinde sonu gelmez yoldayım
 Yar gözünde meteliksiz puldayım
 Dost dilinde sakız oldum, saldayım
 Gafil isen, tek kurşunla vur beni

Paralandı, yandı yürek nedeyim
 Kara bahtım için feryat edeyim
 Cihan dardı, ilinizden gideyim
 Kamil isen, sır çölüne sür beni

Suya hasret kaldı gönül, hardayım
 Bir bilinmez diyardayım, dardayım
 Aşkın ile aşka düştüm, serdeyim
 İbret için, âlemlere yer beni

Çile doldu, tutamadım dilimi
 O yar için terk eyledim ilimi
 Taştı gönül, felek görsün halimi
 Aşkın ile baştan yarat ör beni

Ben ilhamı gamı senden almışım
 Aşk uğruna gurbet elde kalmışım
 Gündüz gece hayallere dalmışım
 Cahil isen, bir söz ile kır beni
 Kamil isen sır çölüne sür beni

MEHMETÇİKLER GEÇERKEN**Aysen AKDEMİR**

Bu ne vakar arslanca, bu ne güven, bu ne nur?
 Türk kadını her zaman böyle evlât doğurur.

Yıkıyor toprağım ayağının sesiyle,
 Dağılıyor bulutlar Mehmed'in nefesiyle.

Rüzgârı sizden alır, yükselir bayrağımız
 Oynaşır cıvıl cıvıl göklerde ay'la yıldız

Siz uyanık durdukça huduttan düşman geçmez
 Siz izin vermedikçe göklerde bir kuş uçmaz.

Mehmetçik bu ülkenin kulağıdır, gözüdür
 Mehmetçik bu ülkenin sembolüdür, özüdür.

Mehmet düşmana ateş, dosta ise bir kucak
 Var mıdır hak ve halkı böyle kucaklayacak?

Ne zaman şaha kalksa ne ki sınır ötesi?
 Dağlar taşlar ürperir, göklerden gelir sesi.

Ey zafer bayrağını gökte uçuran Mehmet!
 Düşmanı can evinden yiğitçe vuran Mehmet!

Seninle bahtımız ak, canlar seninle diri,
 Seni selâmlıyoruz, ey yiğit Türk askeri!

Sen gülünce ilkbahar, yerler-gökler gülüstan
 Her adımın bir fetih, her yaptığın bir destan

Sana çiçek atıyor, seni alkışlıyorum
 Oğlumsun, kardeşimsin, sensin benim gururum

KARACA OĞLAN ELEŞTİRİSİNE KÜÇÜK CEVAPLAR: 2 / ELEŞTİRİ Mİ, TAHRİF VE TAHRİP CAMBAZLIĞI MI?

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

2004 yılında yayımladığım *Karaca Oğlan* adlı 1030 sayfalık çalışmama, bir yakınının profesörlüğe yükselmesi aşamasında olumsuz rapor yazdığım için, ortaklaşa yazıldığı her hâlden anlaşılabilir bir eleştiri yazısı karalayarak eski öğrencim ve o günlerde bölüm başkanlığımın yardımcısı olan Yrd. Doç. Dr. Orhan Yavuz'un muhteşem yazısından bazı seçme incileri (!) vermeye devam ediyoruz. Önceki yazımızın adını da kısaca hatırlatıverelim: *Üç ile Dördü Karıştırıp Şiiri Tahrif Eden Bilgin!*

İşte bu bilgin, hocasının eserine saldırmak için son derece bilimsel bir yöntem icat etmiş: Hocasının cümlelerini bozmak, ardından da o cümlelerde her türlü kusuru bulmak! Bu elbette her babayiğidin harcı (!) değildir.

Şu cümle bizim *Karaca Oğlan* adlı kitabımızdan aynen alınmıştır: “*Köprülü'nün her iki tanıtımında da yer alan başka bir ‘Kara Oğlan’ araştırmacıları uzun uzun meşgul etmemişse de bir ara kafalarını karıştırmıştır.*” (s. 21, 4. maddenin ilk cümlesi)

Bu cümlede ne bir bilgi ne de bir Türkçe hatası vardır, ikisi de yoktur. Ancak eleştirmen olarak tanıtılan zat, bizim bu cümlemizi üç yerinden yaralarsa, elbette hem bilgi hem de Türkçe hatası oluşacaktır. Sayın Yavuz bu cümlemizi aşağıdaki şekle sokarak bozmuş, tahrif etmiş, dahası tahrip etmiştir.

“Köprülü'nün her iki tanıtımında da yer alan başka bir ‘**Karaca Oğlan**’ araştırmacıları uzun uzun **meşgul etmişse** de bir ara **kafaları** karıştırmıştır.” (Yavuz, s. 19, 8. madde)

Şimdi, bu tuhaflaştırılan, ‘yılın tahrif ve tahrip edilen cümlesi ödülü’ne layık görülen (!) *Orhan Yavuz* cümlesiyle ilgili görüşlerimizi sıralayalım:

a. Sayın Yavuz, âşık edebiyatını bilmemektedir. Buna karşılık eleştiri (!) yazısı kaleme alıyor. İkisi de dilci olan (Doç. Dr. Y. Karasoy ve Yrd. Dr. M. Toker) hakemler de engin (!) bilgileriyle Sayın Yavuz'un bu bilgi eksikliğini fark edemiyorlar! Çünkü bizim cümlemizdeki **Kara Oğlan** ile Sayın Yavuz'un icat ettiği (!) **Karaca Oğlan** farklı kişilerdir. Demek ki âşık edebiyatı konulu bir kitabı bir dil yardımcı doçenti eleştirecek ve iki dilci de hakemlik (!) edecek. Üçü de alan dışı. Bu tuhaf, belki de kasıtlı seçimi, aynı zamanda derginin sahibi olan ve kendisini de hakem tayin eden Doç. Karasoy yapmış olmalıdır. Sanki koskoca Selçuk Üniversitesinde veya kabarık hakem listesinde bu işi yüklenerek bir kişi bile yok! Vardır ama onlar eleştiri yazısını okumadan rapora (!) bağlayacak kadar bilim dışı kişiler değildir. Hele hele yukarıdaki cümlemizde olduğu gibi sahte cümleler icat ederek ona dayandırılan ahkâmlar kesmeyeceklerdir.

b. Sayın Yavuz, **etmemişse**'nin **etmişse** şeklinde tahrif edilmesini bilmeyecek veya algılamayacak birisi değildir. Çünkü onun ders verdiği konulardan biri de **cümle bilgisi**'dir. Acaba burada bir kasıt mı vardır yoksa bir dikkatsizlik mi? Eleştirinin tamamını okuma sabrını gösterenler fark etmişlerdir ki bu yazı sadece Sayın Yavuz'un bilgisayarından çıkmış değildir. Üslup ve dil öylesine farklıdır ki bu yazının kaleme alınmasında en az iki yardımcı eleştirmen daha çalıştırılmıştır. Sebep: Sözde eleştiride, kitabımız başından sonuna kadar ele alınacaktı. Ancak Sayın Yavuz'un zamanı olmadığı için yardımcı eleştirmenler kullanılmıştır. Eleştirinin yarım bırakılmasının sebeplerinden biri de yorgunluk değil, yazının 17. sayıya yetiştirilmesi arzusudur. Çünkü son sınıf öğrencilerimiz mezun olmadan bu eleştiriyle tanıştırlacaktır. Sınav saatinde sınıflarda, parasal kaynağı hâlâ açıklanamayan yüzlerce ayrı basımdan alabilmeleri için öğrenciler Sayın Yavuz'un odasına yönlendirilmiştir. Bölüm koridorlarını kirleten reklam afişleri de niyetin nerelere kadar uzandığının kanıtıdır.

Ayrıca her iki hakem de raporlarına bir tek not düşmemişler, sadece ‘TDK'nin Yazım Kuralları’ndan söz etmişlerdir. Ancak Sayın Yavuz bu uyarıyı dikkate bile almamış, yazım hatalarıyla dolu yazısını basımevine ulaştırılmasını sağlamıştır. Hakemlerin o kısa uyarıları da bizim bilgi isteme hakkımızı kullanmamız üzerine eklenmiş olabilir.

c. Sayın Yavuz, **kafalarını** ve **kafaları** kelimelerinin arasındaki farkı bilmeyecek kadar bilgi yoksunu değildir. Ya, cümlemizi bozmak için kasten yapmıştır veya dikkatsizlik sonucu (!) böyle bir durum ortaya çıkmıştır. Üçüncü ihtimal ise, bu işe yardımcı olan ve bizim ‘taşeron eleştirmen’ olarak adlandırdığımız kişinin eleştiri işine baştan savma yöntemiyle eğilmesidir.

Şimdi hep birlikte düşünelim. Bir cümle niçin böylesine baştan çıkarılarak eleştirilmeye çalışılır? Eleştirinin namusu böyle bir şeyi emretmeyeceğine göre ortada bir bilinmeyen vardır. İşte o bilinmeyen: Sayın Yavuz, cümlemizi bu hâle getirdikten sonra şu son derece değerli hükmünü (!) ortaya koyuyor:

“Yukarıdaki cümleyi bir TDK üyesi, kompozisyon hocasına ben yakıştıramıyorum.” (Yavuz, s. 19, nu. 8, 2. paragraf)

Önce Sayın Yavuz’un bu cümlesini inceleyelim: Acaba bu cümle Türkçe mi? Acaba bu cümledeki Türkçe hatalarının sayısı kaçtır? İki mi, üç mü? Yeri gelmişken bir daha hatırlatalım; Sayın Yavuz uzun yıllardan beri ‘cümle bilgisi’ dersini okutuyordu.

Bir de Sayın Yavuz o yıllarda beni hâlâ Türk Dil Kurumu’nun üyesi sanıyor. Oysa kendisi benim üyelik sürem 1983-2001 yılları arasında olduğunu yazısının 16. sayfasında duyuruyordu. Demek ki ben, kitabımın basıldığı tarihte Türk Dil Kurumu üyesi değilmişim!

Peki, benim cümlemi bozup, bunu da benim kompozisyon hocalığıma yüklemek acaba neyin hesaplaşmasıdır? Bunu şimdilik tarihe havale ediyorum.

Sayın Yavuz, sahi, siz bu cümlemi hangi art niyetinizle tahrif ve tahrip ettiniz? İnanıyorum ki bu işte size yardımcı olanların hatırım kıramadınız! Bilim hatır üzerine değil, dürüstlük ve ahlaklı olmak üzerine kurulur, hatırlatırım..

2. Sayın Yavuz’un tahrifatçılığı sayılamayacak kadar çoktur, âdeta eleştirisinin ana konularından biri de ‘tahrif ustalığı’nın ispatıdır. Örneklere devam edelim.

Şu cümle bizim: “... *Tecer’in yazısının gönderilmesiyle ilgili teşekkürden de anlaşılacağı üzere Başgöz bu şiirin tamamını görmeliydi.*” (s. 54) Bu cümlemin tahrif edilen unsuru ise yüklemidir. Sayın Yavuz, bu yüklemimizi şöyle alıntılamıştır : “... **göndermeliydi.**” (Yavuz, 24, nu. 42)

Yüklemin **görmeliydi** şeklinden çıkartılıp **göndermeliydi** şekline sokulmasının bilim ve ahlak yönünden olduğu kadar cümlemin anlam yönünden de zararlı olduğunu hatırlatmak isteriz. Ey Yavuz, sen niçin bu yüklemi değiştirdin? Bilgi eksikliğinden mi, bir kasıt sonucu mu, yoksa birilerinin adına intikam almak için mi? Biliyorum, bu hatayı sen yapmadın, taşeron eleştirmenlerden biri yaptı ama yazı senin imzan ile çıktığı için hataların günahı senin boynuna yükleniverdi.

İşin ilgi çekici yanı, kitabımızda Prof. Dr. İlhan Başgöz’ün bazı görüşlerine katılmadığımızı belirtmemiz, Sayın Yavuz tarafından, âdeta o kişiyle düşman olduğumuz şeklinde yorumlanmış ve bize, İlhan Başgöz’e sahip çıkmasını şu atasözümüzle açıklamıştır: Düşmanımın (Sakaoğlu) düşmanı (Başgöz) dostumdur (Başgöz). Yazıklar olsun. Seni kaybettiğime değil, bana hayalî düşman kazandırmak dalaletine düştüğün için.

3. Bizden yapılan bir alıntı ve bizdeki sayfası için şunları söyleyebiliriz:

Biz, guya kitabımızın 46. sayfasında şöyle demişiz: “... imparatorluğun Rumeli ve Anadolu topraklarında yaşayan bir adaşının olduğunu elbette **biliyordu.**” Sayın eleştirmen bu cümlemize de saldırıyor (Yavuz 23: nu. 34).

Önce şunu belirtelim ki bizim 46. sayfamızda böyle bir cümle yoktur; bu cümle 47. sayfadadır. Üzerinde durmak istediğimiz asıl konu bu değil ama bizdeki rakama dayalı yanlışları ‘velevkâne ahsen...’ hesabı sık sık gündeme getiren eleştirmenimize, biz de bir defacık dokunuverelim dedik. Asıl konumuz ise Sayın Yavuz’un alışkanlık hâline getirdiği tahrifatçılığıdır. Bu cümlemin yüklemi, eleştirmenimizin alıntılacağı gibi, **biliyordu** değil, **bilmiyordu**’dur. (s. 47, 7. satır). Koskoca üniversite hocası bilmiyordu’yu biliyordu diye aktarıyor. İnsaf yâhû...

etmemişse’yi **etmişse**, **görmeliydi**’yi **göndermeliydi**, **bilmiyordu**’yu **biliyordu** yapmak değme bilginin harcı değildir; eleştirinin bir satırını bile okumadan rapor (!) veren hakemlerin ise hiç harcı değildir. Bilimin, eleştiriciliğin ve de hakemliğin ne hâllere düştüğünü gösteren bunlardan güzel örnekler bulunamaz.

MELİK BİR ŞAİR ŞAH HATAYİ

Nuri PEKSÖZ

“Düşmüşlerin elin tutmak alilik.” der Hatayi. Bir coğrafya büyür, sınırları genişler, bir bakarsınız bizim dilimizle söylenmiş elbiseler giyer sözcükler. Bizim gibi düşmüşe şefkat eden bir tefekküre bürünür söz. Anlam coğrafyamız der bilgiler; arifler gönül coğrafyamız der... Mezhep ve meşrebin ötesinde bir insanlık söylemini anlama çabası benimki. Muhammedi olmak saf bir imanı önceler gönüllerde. Tarih ve kültür dairesi bize itikat dayatmamalı derim. “Cehalette asla tevhit (birlik) olmaz.” İşte bir sultan şairi, Şah Hatayi’yi, anlamaya çalışırken önyargısız tümceler kurmak istedim.

Şair, 1487 yılında Erdebil’de doğdu. Büyük dedesi Şeyh Safiyüddin Erdebili (1252-1334) meşhur bir İslam âlimidir. Şeyh Safiyüddin, Halvetilik ve Kalenderilik tarikatlarını birleştirerek “Safeviye” (Erdebiliye) tarikatını kurar. Tarikatının inceliklerini ve usulünü öğrettiği Makâlat-ı Şeyh Safi (Saffetüssafa) adlı eseri tasavvuf klasikleri arasındadır.

Şii mezhebinin İmamiye koluna mensup derviş bir âlim olan Şeyh Safiyüddin hükümdarlar üzerinde etkili olduğu gibi halk üzerinde de etkili biriydi. Ankara Savaşında esir alınan Osmanlı askerlerinin hürriyetine kavuşmasını da o sağlamıştı. (Sadeddin Nüzhet Ergun, Hatayi Divanı, s.7)

Şah İsmail’in dedesi Cüneyd, Gürcüleri Müslüman etmek için sefere çıkar ancak Şirvan Hükümdarı Sultan Halil ondan şüphelenir. Cüneyd ile Sultan Halil arasındaki savaşta Şah’ın dedesi yenilir. (1472) Şah’ın babası Haydar, Şirvan Hükümdarı Sultan Halil’den babasının intikamını almak için dervişlerinden güçlü bir ordu düzenler. Askerlerinin başlarına kırmızı börtük (başlık) takar. Bu sebeple bu orduya başlarındaki börtüklerden dolayı “Kızılbaş Ordusu” denilmiştir. Daha sonra Şirvan ordusu Akkoyunlu hükümdarı Yakup Bey’den yardım alarak “Kızılbaş Ordusunu” ağır bir yenilgiye uğratar. Şah’ın babası Haydar bu savaşta öldürülür.

Haydar’ın oğulları İsmail (4 yaşında) ve abisi Yâr Ali (10 yaşında) İsfahan kalesine hapsedilir. Daha sonra hapisten Akkoyunlu hükümdarı Yakup Bey’in ölümü üzerine hapisten kurtulurlar. Şah İsmail’in abisi Yâr Ali dedesinin postuna oturur. Yâr Ali’yi kıskanan Akkoyunlu hükümdarı Rüstem ani bir baskınla onu öldürür. Babasından sonra abisi de öldürülen İsmail müritler tarafından Giylan’a kaçırılır. İsmail, Giylan Bey’i Şerif Hasan tarafından himaye edilir. İyi bir eğitim alır. Tasavvufun incelikleri yanında savaş sanatını da öğrenir. Daha on beş yaşındayken dedesinin müritlerinden oluşturduğu orduyla Şirvan üzerine yürür. Ordusundaki askerler yine başlarına kızıl börtük (başlık) takmıştı. Şirvan’ı alıp Karabağ’ı başkent yapar. Daha sonra Akkoyunluları yenerek Tebriz’i topraklarına katar Tebriz’in fethinden sonra hükümdarlığını ilan eder. (1502)

Şah İsmail bir dini lider, şair ve hükümdar olarak çok etkili biriydi. Soy olarak mensubiyetini Hazreti Ali efendimize kadar götüren kaynaklar vardır. (Sadeddin Nüzhet Ergun, Hatayi Divanı, s.7) Dedesi Safiyüddin Halvetilik ve Kalenderiliği birleştirerek Safeviye (Erdebiliye) tarikatını kurar. İkinci Murat zamanında Anadolu’ya gelir iskân izni ister ancak padişah tarafından kabul görmez. Safiyüddin’in Anadolu’da en tanınmış halifesi Hacı Bayram Veli’dir. Ancak S. Nüzhet Ergün’e göre Anadolu Aleviliğinin oluşmasında en etkili olan Şah İsmail’in babası Haydar’dır.

Osmanlı Sünniliği ve Safevi Şiiliği bir hükümdarlık mücadelesi içinde şekillendi. Osmanlı Devleti birçok etnik unsuru bir arada tutan bir dünya devletiydi. Ordusu Bektaşî dergâhına bağlıyken medrese geleneğinde Sünnî öğreti hâkimdi. Özellikle İran üzerinden gelen Şii dervişlere karşı hassas bir politika izlemek devletin güvenliği açısından önemliydi. Osmanlı devleti, Safevi devletini kısa bir zaman içinde güçlenmesini bir dış ve iç tehdit olarak benimser. Bunda Anadolu’da tarikatlarını yayma çalışmaları içinde olan Safevi dervişlerinin de büyük rolü vardır.

Şiiliğe ait öğretiler özellikle tasavvuf yoluyla Anadolu’da yayılır. Ahmet Er Rufai (1119-1182) bu dönemden çok daha önce yaşamasına rağmen mezhepten ziyade tasavvuf yoluyla hızla yayılan bidatlerle ilgili talebelerini uyarr.

“Tasavvuf ehlinin bazısının ayağını kaydıran vahdet-i vücud konusundan söz söylemekten sakın. Şahiyata varan ölçüsüz sözlerden de sakın. Çünkü böyle ölçüsüz sözlerle küfre düşüp kâfir damgasını yemek, günahla perdelenmekten daha beterdir.” (Hak Yolcusunun Düsturları, s. 50.) “... İyi belle. Acem sofilerinin ifratlarından sakın. Zira hiç şüphe yok ki, Resul aleyhisselamın da katiyetle buyurdıkları gibi, onların bazı sözleri ile fiillerinde mübalağa vardır, [birbirlerini] övmelerinde mübalağaya kaçarlar.”

Felsefi tasavvuf ümmi bir toplum olan Osmanlı toplumunda çok etkilidir. Sünni ve Şii mezheplerinin birçok ayrıştığı nokta olmasına rağmen her iki mezhebinde mistik tecrübelerinde büyük benzerlikler vardır.

Şah Hatayi eğitim görmüş kitabı bilgiyi özümsemiş bir sofidir. İslam mistizmine ait o tecrübeyi sadece şifahi kaynaklardan edinmek özellikle tevhit öğretisini öğrenmeden dervişliğin şathiyelerine boğulmak insanları sorumsuz söylemlere itecektir. Bugün tasavvufun heteredoks söylemleriyle daha sık karşılaşılmaktadır. Şah Hatayi de bir mürşit olarak yolunun öğretisini dervişlerine iletmiştir. Şiirlerinde gizemcilik yerine didaktiklik ön plandadır.

*“Sofî mezhebimin nesin sorarsın,
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz.
Gözüyle gizli yok ya sen ne dersin?
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz.*

*Eğnimize kırmızılar giyeriz,
Hâlimizce her ma'nâdan duyarız.
Katarda İmam Ca'fer'e uyarız,
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz.”* (Sadeddin Nüzhet Ergun, Hatayi Divanı, s.7)

Şah Hatayi aynı zamanda bir Hacı Bektaş Veli hayranıdır. Şiirlerinde ondan sık sık bahseder, dört kapı kırk makam vurgusu yapar.

*“Meşreb ile dört kapudan. Girülür,
Özün teslimle Allah'a varılır,
Mürşidin önünde kefen sarılır,
Cemiyette pirsiz namaz kılınmaz.”* (s.89)

...
*“Muhammed Ali'dir kırkların başı,
Uralun Yezîd'e lâ'neti taşı,
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'dir eşi,
Biz Muhammed Ali deyenlerdeniz.”*(s.89)

...
*“Tuttuğumuz bir gerçeğin elidir,
Gittiğimiz imamların yoludur,
Serçeşmemiz Hacı Bektaş Veli'dir,
Mihman canlar bize safâ geldiniz.”*

Makalat'ın yazarı Hacı Bektaş Veli Anadolu erenlerindedir. Osmanlı “yeniçerilerinin piridir.

“Bir ilim, bir kelam, bir nefes, bir saz.” Diyen Hatayi şiirleriyle duru sade Türkçesiyle edebiyatımızda derin izler bırakmış bir şairdir. Onun şiirlerinde Yunus'un etkisi olmasına rağmen Yunus Emre kadar derin tefekkür adamı değildir. Melik bir şair olması onun şiirini daha çok söylev üslubuna yakın bir yöne sevk etmiştir. Şiirlerindeki telmihler, İslam tarihi, Hazreti Ali Efendimiz ve Ehli Beyitle ilgilidir. İslam tasavvufunun zengin terminolojisinin şiirini besleyen bir zenginlik olduğunu görüyoruz.

Bir aşk yolu olan tasavvuf nefsin tezkiyesi konusunda özel öğretilere sahiptir. “Nefsini bilen Rabbini bilir.” Ancak bizim sufi geleneğimizde “nefsi bilmek yerine nefsi öldürmek” söylem olarak çok kullanılır. Bu yolda nefsi (egoyu) feda etmek esastır.

*“Sen nefsinin öldür olagör yeksan,
Varlık gömleğini eylegil üryan.”*

Hikemi bir dil geliştirir şair. Posta genç yaşta oturmuş bir pir olarak, melik bir şair olarak bu dili kullanır. Tasavvuf, aynı zamanda “Din nasihattir.” Düsturunu kendine ilke edinen bir yoldur.

*“Gevherin geçmeyen yerde,
Satma kardaş kerem eyle.
Lâ’l taşını çay taşına,
Katma kardaş kerem eyle.”*

*Gördün bir yerde âşinâ,
Her ne dersin öz başına,
Yol taşını yol kuşuna,
Atma kardaş kerem eyle.”*

*Gördünse bir yerde rakîb,
Neylersin yüzüne bakıb,
Münkiri katara çekib,
Yedme kardaş kerem eyle.”*

Bu nasihat dili bütün şiirlerinde kendini hissettirir. Şah Hatayi’nin şiirleri Alevi Bektaşî meclislerini yanında Sünnilerin dergâhlarında da çok okunur. Bugün ilahi formunda okunan birçok şiiri vardır.

*“Bir nefescik söylüyeyim,
Dinlemezsen neyleyeyim.
Aşk deryâsın boylayayım,
Ummana dalmağa geldim.” (s.108)*

*“Şu âleme bir nur doğdu,
Muhammed doğduğu gece.
Yeşil kandilden nûr indi,
Muhammed doğduğu gece.” (s.99)*

Şairde “Hakk, Muhammed, Ali” şeklinde ifade edilen hakikatin son yıllarda Hıristiyan teslisine benzetilmesi çok çirkindir. Şifahi kültürle sürdürülen bir gelenek zamanla asıl kaynaklarından kopabilir. Biz en azından dini geleneğe ait bu terminolojiye hâkim olmalıyız. Popülist yaklaşımlardan kaçınmalıyız.

Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail (Hatayi) ikisi de İslam dünyasının güçlü devletlerini meliki olarak karşı karşıya geldiler. Bir mezhep kavgasından çok bir iktidar mücadelesidir. Allah (cc.) bu zaferi Yavuz’a nasip etti.

Biz tarihi bir olayı insanlara itikat gibi dayatacak değiliz. Bugün artık tarihi olay ve menkıbeler yerine Kur’an ve sünnet merkezli bir tefekkür geliştirmeliyiz.

Peygamber efendimizin kutlu yolu İslam ve onun sunduğu sağlam bir itikatla bu yolda kulluk şuuru içinde ömrünü geçirenlere ne mutlu!

TÜRK ŞİİRİNDE DİL VE USLÛP/iki

Seyit KILIÇ

Şâir, şiir dilinde kullanacağı kelimeleri kullanırken kelimelerin ses değerlerine de gereken önemi vermelidir. Çünkü şiir dilinin başlıca özelliklerinden birisi de iç ahengi yakalamaktır. Gereke kâfiye ile gerek aliterasyon ve asonans ile yakalanması gereken bu ahenk ve müzikalite ancak kelimelerin ses değerlerine riayet etmekle elde edilecek şeylerdir.

*“Derinden derine ırmaklar çağlar
Uzaktan uzağa çoban çeşmesi
Ey suyun sesinden anlayan bağalar
Ne söyle şu dağa çoban çeşmesi...”* (F. Nafiz Çamlıbel)

Kısacası; “Şiirin lisana olan tasarrufu, nesrin ve konuşmanın tasarrufundan çok başkadır. Berikilerde sırf delalet ettikleri uzak, yakın mânâları için kullanılan kelime, şiire büsbütün başka hususiyetleri için girer. O artık şiirde yalnız kamusta mevcut falan veya filan mânâların sahibi olan kelime değil bir halet-i ruhiyenin malzemesini kendisinde bulmuş olduğu bir sanat malzemesidir ki, içine girdiği terkipte kemiyeti ile beraber keyfiyetini de kullanacaktır. Âhengi telkin kudreti, ses şekli, rengi ile o, sanatın nizamında kâh ham bir boya parçası, kâh renkli bir mozaik taşı ve kâh bir ses ve çok defa bütün bunların hepsi birden olacaktır. Aynı zamanda konuşma ve nesre usulünü veren, lisanın bütün sanatını tanzim ve idare eden, mânânın hükmünü süren nahiv, şiirde çok defa tanımadığı bir şekilde seyirci vaziyetinde kalır.” (Ahmet Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, s.18)

4 Âhenk, Musiki/Ritm:

Şiir dilini anlatırken onu kullanılan tabîî dilden daha özgün kılan şeyin ahengi ve musikiyi yakalaması demiştik. Yahya Kemal Beyatlı; “Bir mısraın şiir olup olmadığı gayet âşikârdır. Derûnî ahenk ile ifade edilmişse şiirdir. Fakat duyulmaksızın yalnız vezin ve lisan mümaseresiyle (alışkanlık) söylenen söz şiir olmaz. Şiir bir nağmedir. Lâkin Frenklerin kuğu kuğu nağmesi dedikleri çok nadir ve halis bir cevherdir. Bu nağmeyi ifade etmek için vezin ve lisan ancak ve ancak bir alettir. Şiirde nefes ve ses iki unsurdur. Mısraın ayakları yerden kopmazsa yahut en hafif bir kulağı bir ses gibi doldurmazsa hâlis şiir değildir.” (Edebiyata Dair, s. 48)

“Üstad elinde sertaser âhenk olur lisan” (Yahya Kemal Beyatlı)

Dil ve Üslubu anlatırken “Kapalılık” kısmında bu konuya biraz değinmiştik. Bütün edebî eserlerde bir müphemlik vardır. Bunun nedeni ise edebî sanatlara bolca yer verilmesidir. Şiiri daha gizemli bir hale getiren ise edebî sanatlardan alegori, imge/simge/imağ, betimleme, teşbih, tevriye gibi söz sanatlarına bolca yer verilmesidir. Bununla beraber kullanılan kelimeler arasındaki irtibatı gözetmeden yapılan her türlü söz şiiri anlaşılabilir kılacaktır. Şiiri daha anlaşılır kılabilmek için kullanılan kelimelerin anlamları ile beraber silsile içerisinde kullanılan kelimelerin arasındaki irtibata dikkat etmek gerekir. Sentaks/Söz diziminden tutunda dilin semantik/anlambilimine kadar her şeyi göz önde bulundurulmalıdır. Yoksa şâir ile okuyucu labirent/dolambaçta yollarını kaybetmiş yolculara benzeyebilir.

İçerisine daha felsefî anlam katabilmek, kelimelerin anlamlarına yakın değil de çok çok uzak çağrışımlar katarak yazılan şiirler, gerçekten otopsiye yatırılan ceset gibi olurlar. Şâirin her ne kadar bir olaydan haber verme, tarihi bir olayı anlatma ya da durumdan haberdar etme gibi gayesi yoksa da okuyucuya bedii haz tattırabilmesi için şiir dilinin duygu değerlerini iyi hesap ederek kelimeleri ona göre kullanması gerekmektedir. Ben de bazı şiirleri okuyor mısralar arası geçişlerde irtibat kurmakta güçlük çekiyorum. Bunun nedenlerinden bazıları ise kişilerin kendilerini felsefî derinliğe sahip gibi lanse etmek gayretinden başka bir şey değildir.

Okuyan kimselerin onların düşüncelerinin derinliklerine, felsefî görüşlerinin genişliklerine, duygularının sınırsız ufuklara doğru kanat açışlarına vakıf kılmaktan başka bir şey değildir. Daha kısa ve öz ifade ile kişilerin kendilerine diğerlerinden farklı kılma endişesinden başka bir şey değildir.

Bu ve buna benzer sebepler şiirleri anlaşılabilir kılarak kelimeler arasındaki bağlantıları alegori ve imge adı altında alışılmışın çok çok dışında kılarak şiiri zora sokarak anlaşılmasını tamamen yok eder. Oysa şiiri okuyan kimseler o şiirden bir şeyler anlayabilmeli, duygulara vakıf olabilmeli, haz ve heyecan duymalı bedii zevkin farkına varmalı ve her okuyan kimse şiirden aynı şeyi anlamasa dahi şiiri kendince anlamlandırılmalıdır. Vele ki şâir, onu anlamlandıran kimselerin yüklemiş oldukları mânâların dışında şeyleri kast etmiş olsun...

Dil veya kelimelerin seslerindeki uyum, şiir dilinin ruhumuz ve hassasiyetimize hitabı yanında kulağımıza hitabını da beraberinde getirir, müzikal bir şiir, okuyucu/dinleyicinin kulağı ve ruhunda hoş bir seda bırakır. Şiir kulağa hitap eden kelimelerden teşekkül etmiş bir sanat dalıdır. Bu yüzden şiir bir söz sanatıdır ve inşad edilir. “Şâirin lisanı ‘nesir’ gibi anlaşılacak için değil, fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, musikî ile söz arasında, sözden ziyade musikîye yakın, mutavassıt bir lisandır. Şiir bir hikâye değil sessiz bir şarkıdır.” (Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri, s. 70)

Necip Fazıl Kısakürek, şöyle der: “İşte şiirde doğrudan doğruya dışın dışı, iç, için içi, gizli elemanların esîrî kıvrımlarını örgüştiren edadır ki, iç şekli dokur. Bu dokunun malzemesi, yine doğrudan doğruya dış ahengin ötesindeki iç ahenk, kelimelerin dış mânâsı altındaki iç mânâ, kelime münâsebetlerinde lezzetleşen mizaç tavrı ve duygu hâli.” (Çile, Poetika" Şiirde iç Şekil bahsi.)

Şiir de âhenk/musikiyi sağlayan en önemli dil ve şiir unsurları; vezin, kâfiye, redif, asonans, aliterasyon, ses yansımaları ve tekrar olarak sıralanabilir. Bütün bunlar dilin âhengi sağlamak için tarihler boyunca şâirlerin istimal etmiş olduğu ses sanatlarıdır. Bu ses sanatları daha vazıh olduğu için sözü uzatmamak için detaylara girmeden burada noktalamak istiyorum.

5 Kapalılık:

Bütün edebî eserlerde olduğu gibi şiirde de bir kapalılık mevcuttur. Hatta şiirde bu kapalılık daha çok fark edilir. Çünkü şiir her hangi bir olayı hikâye etme amacı gütmeyen, fikir ve ilmi neşretmek gibi bir gayesi yoktur. O tamamen duyguların ritimli kelimelerle ifadesinden başka bir şey değildir. Şiirin her hangi bir tarihi bir olayı, düşünceyi, hissi, gerçeği ve ya durumu okuyucuya açık bir şekilde anlatmak gibi bir amacı yoktur. O görev ya felsefenin, ya psikoloji, ya tarih ya da sosyolojinin amaçlarındandır. Şiir bir şeyi ispat etmek veya izah etmek yerine izah etmek ve sezdirmek gibi bir misyon yüklenir. N. Fazıl Kısakürek “İlmin usûlünde tebliğ, şiirin usûlünde telkin vardır. Şiirde tebliğ kaba davulculuk, telkin ise sihirli kemancılık” (Poetika, şiirde Usul bahsi)

Şiir dili imaj, sembol, alegori, mecaz, teşbih, istiare, kinaye, telmih vb. gibi söz sanatları ile sanatkârın doğrudan doğruya ifade biçiminden kaynaklanan müphemliklerle doludur. Sezdirme noktasında yoğunlaşarak okuyucu ya da dinleyicinin dikkatini kendi üzerine çeker. Bundan dolayıdır ki her şiiri her okuyucu bir çırpıda anlayamaz. Alberes, “Şiirin mantığımızın tanımladığı düşünceleri, kavramları, basmakalıp duyguları değil, tanımlanamayanı anlattığını belirtir.” (Doğan Aksan, Türk Dili Türk Şiir Dili, s. 25) Onu anlayabilmek için belki de birkaç defa okuması gerekecektir. Ya da bazı söz sanatlarına vakıf olması gerekecektir. Örneğin Bakî'nin, anlaşılması zor olmayan:

“Güzeller mihribân olmaz demek yanlıştır ey Bâkî!

Olur, Vallâhi Billâhi biraz yalvarı görsünler” Beytinin “...Biraz yalvarı görsünler” sözünün tevriyeli olduğunu anlayıp çözemezse şiiri tam anlamış olmaz. Yalvarı kelimesi yalvarmak eyleminin yalvarı görmek biçimindeki bileşik kullanımının “yalvarsınlar, yalvarıversinler” anlamının yanı sıra eski para birimi olan yalvar'ında düşünülmesi amaçlanarak tevriye yapılmıştır. Dolayısı ile güzellerin parayı görünce ona meyledecekleri anlatılmak istenmiştir. Bununla birlikte her şeyde bir sınır olduğu gibi kapalılıkta da bir sınır olmalı imge, alegori, imaj, betimleme vs. adı altında saçma sapan mısralardan kaçınılmalıdır. Şâirden beklenen “muamma”nın dehlizlerinde okuyucu ile saklambaç oynamak değildir.

“Netice ve teşhis: Şiirde temel unsur tahassüs -hissetme-duygulanma- edası şekline bürünebilmiş gizli fikirdir.” (N. Fazıl Kısakürek, Poetika, Şiirin Unsurları bahsi)

6 Başka Bir Dile ve Nesre Çevrilememe:

Prof. Dr. İsmail Çetişli bu başlık ile Dil başlığı altında topladığı kısma son vermektedir. Bizde bu tertibe riayet ederek bu konuyu da izah ettikten sonra makalemize son vereceğiz. Şiir dili ile alakalı baştan beri söylediklerimizden anlaşılacağı üzere o ne kendi içerisindeki tâbi dil ile nesre ve ne de yabancı bir dil ile başka bir dile olduğu gibi çevrilmesi mümkün değildir. Şunu unutmamamız gerekir ki şiir bir terkipler bütünüdür. Tıpkı diğer mimarî eserlerin birer terkip olması gibi...

Her hangi bir mimarî eserin bir tuğlasını yahut bir çinisini yahut bir sütununu nasıl ki aldığımız zaman ondan bir şeyler eksiltmiş olursanız; şiiri de ne kendi içindeki dile ne de yabancı bir dile çevirdiğiniz zaman onun gizemini ve estetiğini yok etmiş olursunuz. Cahit Sıtkı Tarancı bu hususu bakın nasıl anlatıyor:

“Ağlarım hâtıra geldikçe gülüştüklerimiz”

Mısraını elbette duymuşsunuzdur. Şâir ne demek istiyor? “Gülüşüklerimiz hatıra geldikçe ağlarım” Bu bir nesir cümlesidir. Şâir ne yapmış? Bu nesir cümlesinin her kelimesini değerlendirerek bu duyguyu nihaî ifadesine kavuşturmuştur. Şâir karşımızda olsa göreceğimiz manzara nedir? Bir adam ağlıyor. O halde dizinin ilk sözcüğü “ağlarım” olacak. Neden ağladığını merak etmez miyiz? Bu kez onu söylemek gerek. Bir şeyler hatırladığı için. Öyleyse, dizinin ikinci ve üçüncü sözcükleri “hatıra geldikçe” olacak. Peki, neymiş acaba böyle hatırladıkça ağladığı şey? “Gülüşüklerimiz” diyor ve böylece her sözcük yerini alıyor ve bildiğimiz dize ortaya çıkıyor. “*Şiir bir deyiştir, sözcüklerle güzel biçimleri kurmak sanattır*” denilmesi bundandır. Şair de bu sanatı bilen adamdır. Bu sanatın anlatım aracı dil ve gereği de sözcükler olduğuna göre, şiir yazmak isteyen adamın kullandığı dilin bütün kurallarını iyi bellemesi, sözcüklerini sınıf arkadaşları gibi yakından tanınması, hangi sözcüğün nerede ve nasıl kullanıldığı zaman kendisinden beklenen ödevi yerine getireceğini bilmesi gerekir.

Şiir yalnız duymakla, parlak imgeler bulmakla değil, dil ve sözcükler konusundaki bu bilgilerle, bu sevgilerle, bu dikkatlerle yazılabilir. Şairden beklediğimiz işte bu davranıştır. Bundan sonrası yani yapıtının çapını belirleyecek şey şiir yaratma gücüdür. Şair ister sevgilinin servi boyundan, ister bir savaştan, ister mahallesinin yoksulluğundan, ister haksızlıktan söz etsin, kendi bileceği iştir, yeter ki her şeyden önce şiir yazdığını bir saniye hatırandan çıkarmasın.” (Kaynak Dergisi, 1949- Yazılar, s. 109)

Ahmet Hamdi Tanpınar ise bu konuyu şöyle ifade eder: “Şiir bir milletin öz malıdır, hangi şekilde olursa olsun dilin çiçeğidir ve herkesin malı olan ölçü ister.” “Yalnız şiirdir ki yazıldığı lisanın malıdır. O lisanda okumak şartıyla güzelliklerine sahiptir, vardır. Çünkü şiir dilin özüdür, kokusudur, musiki kabiliyetidir.” “Bir bakıma tek milli sanat şiirdir.(...) Şiir bir iç kale sanattır. Çünkü dil vasıta olarak değil, malzeme ve nesîç olarak kullanıldığı zaman milletin iç kalesidir. Böyle anılınca, bir milletin, insanın, tarihin, kültürün tâ kendisidir.” (Edebiyat Üzerine Makaleler, s. 38)

Şeyh Galib’in ifadesi ile şiir lisan içerisinde “Bir başka lisan tekellüm” etmektir. Yahya Kemal’in, “Ne zaman şâir olduğunuza inandınız?” sorusuna, hiç tereddüt etmeden; “Türkçeyi hissettiğim zaman!” cevabını vermesi de bundandır. Mehmet Akif Ersoy ile Orhan Veli’nin aşağıda vereceğim şiiri, şâirin duygu, heyecan, hayal, ihtiras, intiba ve düşüncelerini şiire dönüştürmede çektiği sanat çilesini ve dille olan kavgasını sezdirme hususunda son derece önemlidir.

*“Bana sor kâri; sana ben söyleyeyim,
Ne hüviyyette şu karşımda duran eş’ârım;
Bir yığın söz ki, samîmiyeti ancak hüneri;
Ne tasannu bilirim, çünkü ne san’atkârım.
Şiir için “gözyaşı” derler; onu bilmem, yalnız,
Aczimin giryesidir bence bütün âsârım!
Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizârım!
Oku, şayed sana bir hisli yürek lâzımsa;
Oku, zirâ onu yazdım iki söz yazdımsa.”* (Mehmed Akif Ersoy)

*“Anlatamıyorum
Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma, ellerinizle?”*

*Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kıfayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce*

*Bir yer var; biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.”* (Orhan Veli Kanık)

ŞAFAKTA TUZAK**Mehmet AVŞAR**

Nice kalpler tutuşturduk
Közümüz ocakta şimdi
Hasret yüklü türkülerle
Sazımız kucakta şimdi

Akşam hüznle ulaştı
Hilal mor dağları aşdı
Geceyi döndü dolaştı
Sözümüz şafakta şimdi

Güneş gibi, bahar gibi
Beklenen nazlı yâr gibi
Çölde vaha arar gibi
Gözümüz ufukta şimdi

Gökyüzünün bir ucunda
Bulutların avucunda
Nazlanır kale burcunda
Gönlümüz bayrakta şimdi

Rahmet toprağı yoğurdu
Toprak gönüller doyurdu
Fidanlar çiçeğe durdu
Gözümüz uzakta şimdi

Sitemli bakış misâli
Çekilmez yokuş misâli
Çırpınıyor kuş misâli
Özümüz tuzakta şimdi

AŞK TAŞKINI**Mehmet DURMAZ**

Gösteren, gönlüm değildir
Gözdür, göz ile yetinmem
Kelam değil dilimdeki
Sözdür, söz ile yetinmem

Ben susarım bazı bazı
Dillenir ruhumun sazı
Bütün olmaktır niyazı
Cüzdür, cüz ile yetinmem

Sükûtumu yâr işitse
Kuşum sığmazdı kafese
Bin can versem bir nefese
Azdır, az ile yetinmem

Hâl dili olursa dilim
Anlatır dostu ahvalim
Sessizce yanan kandilim
Közdür, köz ile yetinmem

Ne cehennem ne de cennet
Ne usluluk ne de cinnet
Her mihnete ettim minnet
Nazdır, naz ile yetinmem

Dünya durağında durdum
Bu pazarda dostu gördüm
Atımı bir yola sürdüm
Düzdür, düz ile yetinmem

Tabipler baksa bin defa
Yaram azar bulmaz şifa
Bu cefadır cana sefa
Hazdır, haz ile yetinmem

Ben yürürüm, giden sensin
Varımı var eden sensin
Kışı bahar eden sensin
Yazdır, yaz ile yetinmem

Parça parça yarık yarık
Yaprağı yok, dalı kırık
Kârım, şimdi özü çürük
Kozdur, koz ile yetinmem

Can dokumak ilmek ilmek
Varlık dağlarını delmek
Cananın yolunda ölmek
Azdır, az ile yetinmem